

НАПРЯМ 5. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

ПРИНЦИП ПОВАГИ ДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ, ВИКОНАННІ І ВІДБУВАННІ ПОКАРАНЬ

Гальцова О.В.

аспірант Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

Відповідно до частини 2 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), одним із завдань кримінально-виконавчого законодавства України є визначення принципів виконання кримінальних покарань, правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [2] у ст. 3 зазначив, що одним з основних принципів її діяльності є повага до прав і свобод людини та громадянина. У статті 5 КВК України законодавцем закріплено принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань: невідворотності виконання і відбування покарань, законності, справедливості, гуманізму, демократизму, рівності засуджених перед законом, поваги до прав і свобод людини, взаємної відповідальності держави і засудженого, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань.

Принципи права є актуальною проблемою сучасної юридичної науки та завжди привертала до себе увагу вчених різних галузей права. Значну роль у дослідженні принципів внесли фахівці з теорії держави та права, зокрема, А.М. Васильєв, В.І. Зажицький, Н.С. Малєїн, С.П. Погребняк, Л. С. Явич та ін. Правові принципи притаманні й кримінально-виконавчому праву, які у сучасній доктрині досліджували такі вчені цієї галузі, як: Л.В. Багрій-Шахматов, В.А. Бадира, А.П. Гель, О.М. Джужа, О.Г. Колб, В.А. Львовичкін, В.І. Рудник, А.Х. Степанюк, В.М. Трубников, С.Я. Фаренюк, Чеботарьова, І.С. Яковець та ін. Але незважаючи на це, дослідження принципів кримінально-виконавчого права залишаються досить актуальними, оскільки існує чимало проблем, що не отримали свого остаточного розв'язання. Це стосується, насамперед, принципу поваги до прав і свобод людини, який лише у 2010 році був закріплений у ст. 5 КВК України [1] та займає визначальне місце не тільки у кримінально-виконавчому, але й у національному законодавстві України, а дотримання вказаного принципу при виконанні та відбуванні покарань є головним завданням правової держави. На нашу думку, прийняття зазначеного принципу свідчить про прагнення держави забезпечити захист прав засуджених осіб в установах виконання покарань, гуманізації кримінальних покарань і умов їх відбування, що сприятиме створенню позитивного іміджу України за її межами. На це вказується й у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення прав засуджених осіб в установах виконання покарань», яким КВК України і був доповнений названим принципом [7]. Отже, права і свободи людини та їх захист в КВК України займають визначальне місце. Поняття «права людини» складне й багатогранне. Ця категорія є не лише юридичною, а й філософською, політичною, моральною. Тому держава не може обмежуватись лише юридичною фіксацією прав людини, вона повинна їх забезпечити (гарантувати) не тільки правовими, а й економічними, політичними та культурними засобами [5, с. 130-140].

Частина I ст. 28 Конституції України проголошує право людини на повагу до його гідності: «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Зазначене конституційне положення відповідає ст. 5 Загальної Декларації прав людини, ст. 31 Європейської конвенції про захист прав людини та її основних свобод, ст. 10 п. 1 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права які проголошують, що «ніхто не може піддаватися тортурам або жорстокому, нелюдському, або такому, що принижує його гідність, поводженню і покаранню», та «усі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі». Отже, право людини на повагу її гідності має абсолютний характер, і тому, принижувати гідність людини заборонено в будь-якому випадку, про що проголошено у нормах Конституції України: усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21); кожен зобов'язаний неухильно додержуватись Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68) та закріплює положення, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність і зобов'язана забезпечити реалізацію людиною права на гідність (ст. 3).

Принцип поваги до прав і свобод людини витікає й із ч. 3 ст. 63 Конституції України, яка проголошує, що засуджений користується всіма правами людини й громадянина, за винятком обмежень, визначених законом і установлених вироком суду. Тобто обмеження прав і свобод людини можливі лише на підставах, передбачених Конституцією України. Тому людина, яка вчинила злочин і відбуває покарання, не зважаючи на суспільну небезпечність вчиненого злочину, залишається людиною і користується всіма правами, і свободами передбаченими законом, за винятком обмежень, які визначені законом та встановлені вироком суду. Ці положення відображені у ч. 2 ст. 7 КВК України. Отже, держава вбачає у засудженому, перш за все, людину яка наділена не лише певними обов'язками (ст. 9 КВК України), а й правами (ст. 8 КВК України). Зазначена норма повністю відповідає гарантіям забезпечення належного механізму захисту прав людини, що знайшли своє відображення в Основних принципах поводження із засудженими, затверджених Резолюцією 45-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р.

Проблему дотримання прав і свобод засуджених досліджували у своїх роботах такі вчені: О.Г. Колб [3], А.Х. Степанюк [9], І.С. Яковець, А.П. Гель, М.В. Романов, В.А. Бадира, О.П. Букалов [8], В.А. Львовчкін [6] та справедливо зазначають, що недостатньо проголосити права і свободи людини, необхідно створити, перш за все, механізм їх реалізації, оскільки однією з важливих ознак правової держави є забезпечення, гарантування та реалізація прав і свобод людини.

Одним із важливих напрямів діяльності нашої країни у сфері забезпечення прав і свобод людини, у тому числі й засуджених осіб, стало реформування кримінально-виконавчого законодавства та кримінально-виконавчої системи з метою приведення у відповідність з міжнародними стандартами поводження із засудженими. Ці стандарти розроблені міжнародною спільнотою, є результатом їх співробітництва щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері виконання-відбування кримінальних покарань. Реформуванню кримінально-виконавчого законодавства та кримінально-виконавчої системи сприяв факт прийняття Концепції «Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Україні», схваленої Кабінетом Міністрів України у 1991 р., в якій було зазначено, що «умови тримання засуджених в Україні не відповідають міжнародним стандартам» та запровадження в Україні у 1997 р. посади Уповноваженого Верховної Ради з прав людини одним із завдань діяльності якого є захист прав ув'язнених.

Сьогодні в Україні надзвичайно гостро стоїть проблема забезпечення прав людини в місцях попереднього ув'язнення та позбавлення волі. Умови, в яких відбувають покарання особи, засуджені до позбавлення волі, не відповідають міжнародним стандартам поводження із засудженими: в установах виконання

покарань тримаються хворі на туберкульоз; систематично катують та знущаються над засудженими; зростає кількість суїцидів в установах виконання покарань; відсутнє необхідне медичне обслуговування [4]. Зазначені порушення прав і свобод засуджених осіб вимагають відповідного вирішення з боку держави, яке можливе шляхом подальшого реформування кримінально-виконавчого законодавства.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 21.01.2010 р. № 1828-VI (1828-17) // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 12. – Ст. 114.
2. Закон України «Про державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005 р. № 2713-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 30. – Ст. 409.
3. Колб, О.Г. Щодо проблем захисту прав людини у місцях позбавлення волі // Весы Фемиды – 2000. – № 3 (15). – С. 39–42.
4. Колесніченко, Вадим Захист прав людини – найголовніша національна ідея України [Електронний ресурс] : // Українська правда. Блоги. – 2012. – 9 лют. Режим доступу <http://blogs.pravda.com.ua/authors/kolesnichenko/4f3365b572044>. – Заголовок з екрана.
5. Кравченко, В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. – Вид. 6-те, виправл. та доповн. – К.: Атіка, 2007. – 592 с.
6. Львовчик, В.А. Втілення міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі у кримінально-виконавчому законодавстві України // Право України. – 2002. – № 2. – С. 24–25.
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення прав засуджених осіб в установах виконання покарань" [Електронний ресурс] : // Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=35231. – Заголовок з екрана.
8. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України. / В.А. Бадира, О.П. Букалов, А.П. Гель, М.В. Романов, І.С. Яковець; За загальною редакцією Є.Ю. Захарова. Харківська правозахисна група. – Харків: Права людини, 2009. – 368 с.
9. Степанюк, А.Х., Яковець, І.С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України. Монографія. – Харків: Вид-во «Кроссрод», 2007. – 184 с.



Асоціація аспірантів-юристів

**Міжнародна
науково-практична
конференція
«Актуальні питання розвитку
державності та правотворчої
діяльності в Україні»**

м. Харків, 02-03 лютого 2013 р.

Том 2

м. Харків

Актуальні питання розвитку державності та правотворчої діяльності в Україні: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 02-03 лютого 2013 року. – у 2-х томах. – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2013. – Т. 2. – 104 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Асоціації аспірантів-юристів не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези подані на Міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні питання розвитку державності та правотворчої діяльності в Україні», які містять дослідження з загальнотеоретичної юриспруденції та з основних галузей права і юридичної науки: міжнародне, адміністративне, фінансове, конституційне, цивільне, господарське, кримінальне, трудове.